

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Ναξιακά ἐπιγραφικὰ σημειώματα

Στὴν ἀγαθὴ μνήμῃ τοῦ κυρ- Στέλιου,
τοῦ «Ντελιανοῦ»

1. Εἰς ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφὴν· *IG XII Suppl. 197.*

Τὴν ἐπιγραφὴ ἐδημοσίευσεν ὁ Φρειδερίκος Χίλλερ (Fr. Hiller von Gaertringen) ἀπὸ ἔκτυπο πού τοῦ ἔστειλε ὁ Νάξιος Ἰ. Ναυπλιώτης, ὥστε δὲν ἦταν σὲ θέσιν νὰ γνωρίζῃ τὴν μορφή τοῦ λίθου. Παρὰ ταῦτα ἐσημείωνε (*AE* 1914, 133) ὅτι ἴσως ὁ λίθος εἶναι ἀναθηματικός (;) πινακίσκος.

Ἐκδ. Φρ. Χίλλερ, Ἐπιγραφαὶ Ῥόδου, Θήρας, Νάξου, Ἀρκαδίας, *AE* 1914, 133-134· *IG XII Suppl. 197.* Στὶς δύο ἐκδόσεις παρέχεται τὸ ἐξῆς κείμενο·

ΟΝΙΤΗΣ ← (ἐπὶ τὰ λαιά)

Ὁ ἐκδότης στηριζόμενος στὸν Ἡσύχιον (ο 898: Ὀνειίτης ἦρωσ ὄνομα, καὶ ἴσως ἂν εἴη...) θεώρησε ὅτι τὸ ἀναγραφόμενο εἶναι τὸ κύριον ὄνομα Ὀνίτης. Περὶ τοῦ ὀνόματος προσεκόμισεν ἐπίσης τὴν μαρτυρία τοῦ σχολίου τῆς *Ἀλεξάνδρας* τοῦ Λυκόφρονος (38): Ἡρακλέους δ' υἱὸς ἐκ Μεγάρων ἢ Δηϊανείρας.

Ὁ ἐνεπίγραφος λίθος ἐκτίθεται ἀπὸ μακροῦ χρόνου στὴν αἴθουσα τῶν ἀρχαϊκῶν γλυπτῶν καὶ ἐπιγραφῶν τοῦ Μουσείου Νάξου (εἰκ. 1). Ἐπανεξετάζοντας τὴν ἐπιγραφὴ στὶς 26.8.1991 παρετήρησα ὅτι ὁ λίθος εἶναι τμῆμα βάσεως πού θὰ ἔφερε ἄγαλμα (εἰκ. 2). Ἐκρίνα ὅτι ἡ ἐπαναδημοσίευσή της ἦταν ἀπαραίτητη.

MN 36. Κυκλοτεροῦς βάσεως λευκοῦ μαρμάρου τεμάχιο ἐλλειπὲς δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Στὴν ἄνω πλευρὰ σώζεται τμῆμα τοῦ τόρμου γιὰ τὴν στερέωση τῆς πλίνθου ἀγάλματος· βάθος τόρμου 0,04μ.

Στὸ Εὐρετήριο τοῦ Μουσείου Νάξου δὲν σημειώνεται ὁ τόπος εὐρέσεως τοῦ λίθου.

ῚΨος 0,12μ., περίμετρος (σώζ.) 0,19μ.

ῚΨ. γρ. 0,03 (Ο) – 0,04μ. (Ν).

Τὸ εἶδος τοῦ μνημείου, βάσει ἀγάλματος, καθιστοῦσε δυνατὴ τὴν ἐξῆς μεταγραφὴ τῶν σωζομένων γραμμάτων:

[- - - Ἀπόλλ]ονι τῆς [- - -] ←

Ἐπανελέγχος τοῦ λίθου στίς 31.8.2013 ἀπέφερε τὸ ἐξῆς κείμενο:¹

ΓΟΝΙΤΗΣ ←

Τὸ λάμδα (Γ) πρὸ τοῦ ὄμικρον εἶναι ἀχνό, ἀλλὰ σώζεται σχεδὸν πλήρες ἐκτὸς τοῦ κατωτέρου ἄκρου τῆς σχεδὸν κατακορύφου κεραίας του (εἰκ. 3 καὶ 4). Σημειώνω ὅτι διακρίνεται ἀχνὸ καὶ στὸ ἔκτυπο ποῦ συνοδεύει τὴν δημοσίευση τῆς ἐπιγραφῆς ἀπὸ τὸν Χίλλερ, *AE* 1914, 133. Τοῦ σῆμα δὲν σώζεται τὸ ἄνω σκέλος, ὥστε τὸ γράμμα θὰ μπορούσε νὰ εἶναι καὶ τὸ Ναξιακὸ ζ (βῆτα).

Προτείνω τὴν συμπλήρωση:

[- - - Ἀπόλ]λοῖ τῆς [δεκάτης - -]

Πρβλ. Jeffery, *LSAG* Boiotia 1, pl. 7: Μάντικλος μ' ἀνέθεκε φεκαβόλοι ἀργυροτόχοι τᾶς δεκάτας· τὸ δὲ Φοῖβε δίδοι χαρίφετταν ἀμοιφ[άν].

τῆς [δεκάτης - -]· τὸ γράμμα Η χρησιμοποιεῖται στὸ ἀρχαῖκὸ ἀλφάβητο τῆς Νάξου γιὰ τὴν ἀπόδοση τοῦ ἀρχικοῦ μακροῦ α (original long *ā), βλ. Jeffery, *LSAG*, σελ. 291· πρβλ. ἐπίσης τὴν λ. δεκάτην στὴν βάση τοῦ ἐνεπιγράφου ἀρχαῖκοῦ περιρραντηρίου ἀπὸ τὴν εὐρύτερη περιοχή τοῦ *Γύρουλα*, βλ. *ΠΑΕ* 1976, Β', 301 (πίν. 195 γ) καὶ ἐδῶ τὴν σελ. 75 καὶ τὴν ὑποσ. 11.

2. Εἰς *IG* XII 5, 45 (εἰκ. 5).

Ἡ ἐπιγραφή συμφώνως μὲ τὴν δημοσίευση τῶν *IG* ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μὴ συναρμοζόμενα θραύσματα, τὰ ὁποῖα συνέδεσε ὁ Fr. Hiller von Gaerttringen (*Hermes* 35, 1900, 339 κέ). Ὁ ἴδιος εἶχε ἰδεῖ καὶ ἀπογράψει μόνον τὸ ἓνα θραῦσμα, τὸ I, ὅπως ἀριθμεῖται στὴν ἔκδοση τῶν *IG*. Τοῦ ἄλλου (τοῦ II κατὰ τὴν ἔκδοση τῶν *IG*) εἶδε μόνον ἀντίγραφο τοῦ Ναξίου λογίου Μιχ. Ἰακ. Μαρκόπολι, ὁ ὁποῖος τὸ εἶχε ἐκδώσει πρῶτος (βλ. κατ.). Καὶ ὁ δεύτερος ἐκδότης André de Ridder δὲν τὸ εἶχε ἰδῆ, ἀλλὰ τὸ ἐξέδωσε στηριζόμενος στὸ ἀντίγραφο τοῦ Μαρκόπολι (βλ. κατ.).

Ὁ λίθος (τὸ θραῦσμα II) συμφώνως πρὸς τὸν Μαρκόπολι (*Ἐστία* τῆς 8^{ης} Ἰουνίου 1892, 366) εἶχε βρεθῆ «ἐν τῇ θέσει Πολίχνη ὑπὸ τοῦ ἐργάτου Γ. Σ. Καρεγλᾶ» καί, πιθανώτατα ὅταν τὴν εἶδε ὁ Νάξιος λόγιος, εἶχε ἤδη μεταφερθῆ «ἐν τῇ κατὰ τὸ χωρίον Τρίποδες οἰκίαν αὐτοῦ». Ὅπως ὅποτε ὁ Καρεγλᾶς δὲν ἐπέτρεψε στὸν Hiller νὰ τὴν ἰδῆ καί, ὡς φαίνεται, καὶ στὸν ἕτερο τῶν ξένων λογίων de Ridder.

Εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ ἀπὸ τὴν θέση αὐτὴ τὸν προϊστάμενο τῆς ΚΑ' Ἐφορείας Προϊστορικῶν καὶ Κλασσικῶν Αρχαιοτήτων, φίλο κ. Παναγιώτη Χατζιδάκη, ἔφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων (δ.Φ.), διότι ἐφρόντισε, ὥστε νὰ ἐργασθοῦμε μὲ τὴν Γεωργία Ε. Μαλούχου στὸ Μουσεῖο Νάξου στίς 31.8.2013. Τοὺς φύλακες Αρχαιοτήτων τοῦ Μουσείου εὐχαριστῶ γιὰ τὴν προθυμία καὶ τὴν βοήθειά τους.

1. Τὸ λάμδα ἀνέγνωσε ἀνεξαρτήτως ἐμοῦ καὶ ἡ Γεωργία Μαλούχου. Τὴν εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν βοήθειά της καὶ ὅλη τὴν συνδρομή της στὴν ἐργασία μου στὸ Μουσεῖο Νάξου, καθὼς καὶ διότι ἐδιάβασε τὸ κείμενο τοῦ ἄρθρου καὶ μὲ περιέσωσε ἀπὸ ἀρκετὰ ὀλισθήματα.

Το πρώτο (I) θραύσμα είδαν και απέγραψαν οι δύο ξένοι εκδότες Hiller και de Ridder στην Χώρα στο σπίτι του Μαρκόπολι -ό Νάξιος λόγιος, ίσως ήταν και ο εύρετης της επιγραφής, πάντως δεν την έδημοσίευσε-. Ο λίθος βρέθηκε συμφώνως προς τον πρώτο εκδότη de Ridder «au lieu dis Katochoria, dans l' église d' H. Georgios». *Κατοχώρια* θα πρέπει να είναι ή περιοχή δυτικώς των χωριών Γλυνάδο και Άγερσανί. Στην περιοχή αυτή σημειώνονται δύο εκκλησίες τιμώμενες στο όνομα του Αγ. Γεωργίου.² Θεωρώ πιθανώτερον ότι ή εκκλησία, παρά την όποία βρέθηκε το θραύσμα, είναι ή εύρισκόμενη πλησίον του αρχαϊκού ιεροῦ τῶν Ὑρίων. Στὸν Ἄη-Γιώργη ἦταν ἐντοιχισμένη μία ἀπὸ τὶς παραστάδες τοῦ ἀρχαϊκοῦ ναοῦ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προέρχεται τὸ μεγάλο ἀρχαϊκὸ κιονόκρανο ποῦ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν φυλάσσεται στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Χώρας. Ἀξίζει νὰ μεταφέρω ἐδῶ τί σημειώνει ὁ Hiller στὰ *Addenda et Corrigenda* τοῦ δευτέρου τεύχους (fasc. 2) τῶν *IG XII 5*, p. 306 ὑπὸ τὸν ἀρ. 45: «Ea vero regione, ubi nunc ecclesia Ag. Georgii est, nunc multae exstant antiquitatis reliquiae.».

Τέλος πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι στὸ λῆμμα (ἀρ. 45) τῆς ἐκδόσεως τῶν *IG* ἐκ παραδρομῆς τὰ ἀφορῶντα στὸ θρ. I (διαστάσεις, τόπος εὐρέσεως κλπ.) ἔχουν ἀποδοθεῖ στὸ θρ. II, καὶ τὰ τοῦ θρ. II στὸ I. Τὴν ἀβλεψία σημειώνει ἤδη ὁ Hiller (βλ. *IG XII 5*, fasc. 2, *Add. et Corr.* p. 306 ὑπὸ τὸν ἀρ. 45).

Ἐκδ.: θρ. I: Μιχ. Ἰακ. Μαρκόπολις, *Ἐστία* τῆς 8^{ης} Ἰουνίου 1892, 366· de Ridder, *BCH* 21 (1897) 20, ἀρ. 2· θρ. II: de Ridder, *BCH* 21 (1897) 23, ἀρ. 8· θρ. I+II: Hiller von Gaertringen, *Hermes* 35 (1900) 339 κέ.

Τὴν σύνδεση καὶ ἀπόδοση³ τῶν δύο θραυσμάτων ἀπὸ τὸν Hiller σὲ ἓνα λίθο καὶ τὴν ἀποκατάσταση ἐνὸς κειμένου μιᾶς καὶ μόνης ἐπιγραφῆς θεωρῶ παρακινδυνευμένη γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

1. Οἱ δύο λίθοι βρέθηκαν σὲ μεγάλη ἀπόσταση ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον.
2. Τὸ μικρότερο θραύσμα (φερόμενο ὑπὸ τὸν ἀρ. II στὴν ἔκδοση τῶν *IG*) ἐξέδωσαν οἱ de Ridder καὶ Hiller ὄχι ἐξ αὐτοψίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀντίγραφο τοῦ Μαρκόπολι.
3. Ἡ ἀποκατάσταση τοῦ 2^{ου} στίχου τοῦ ἐνιαίου κειμένου ἔχει στηριχθῆ σὲ διόρθωση ἀπὸ τὸν Hiller γράμματος (τοῦ Δ σὲ Λ) τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Μαρκόπολι.

Ἀκολούθως πρὸς ὥρας εἶναι φρονιμώτερο νὰ ἀποσυνδέσωμε τὰ δύο θραύσματα⁴ μπορεῖ νὰ συνανήκουν, ἀλλὰ τίποτα δὲν ἀναγκάζει νὰ συνανήκουν. Στὸ μέλλον ἓνα νέο στοιχεῖο μπορεῖ νὰ φωτίσει περισσότερο τὴν ἱστορία τῶν δύο θραυσμάτων.

2. Ἐκκλησία τοῦ Αγ. Γεωργίου ὑπάρχει καὶ δυτικῶς τῶν Τριπόδων.

3. Πιστεύω ὅτι στὴν κρίση τοῦ Hiller ἐβάρυνε ὅτι ὁ Μαρκόπολις θεωροῦσε πῶς τὰ δύο θραύσματα συνανήκουν, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν φράση τοῦ πρώτου: «Idem vir doctus fragmentum cum insequeunti conjungendum esse suspicatus est.»

4. Χάριν παραδείγματος προτείνω δύο συμπληρώσεις τοῦ θρ. II· ἡ πρώτη μετατρέπει τὸ θραύσμα σὲ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή: [Τ]όδ[ε Δ]ιονυσ[ί]ο σ[ῆ]μα (κλπ., π.χ.) παιδ[ί]ος ἀπο[φθιμέ]νο]. Ἡ δευτέρα τὸ μετατρέπει σὲ ὄρον ὁδοῦ, ποῦ ὀδηγεῖ μάλιστα σὲ ἱερὸ τοῦ Διονύσου: [ἡ]όρος τῆς² | ἡ]οδ[ὸ] ἐς τὸ Δ]ιονύσι[ον ἀ]γ[ί]ος[ης]. (Στὸν 1ο στίχο ὁ ἀριθμὸς γραμμάτων εἶναι βραχύτερος κατὰ ἓνα γράμμα ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἄλλους στίχους· παρόμοια διάταξη ἔχει ὁ Ἀττικὸς ὄρος *IG I*³ 1129). Δεδομένης τῆς ἰσχυρῆς πιθανότητος τὸ ἀνασκαφὲν ἱερὸ στὰ Ὑρία νὰ εἶναι τοῦ Διονύσου ἢ συμπλήρωση αὐτὴ θὰ ἦταν ἐλκυστικὴ, ἐὰν δὲν ἦταν ἀπλῶς καὶ μόνον εἰκαστικὴ.

Περιορίζομαι λοιπόν σε ὀλίγες παρατηρήσεις πού ἀφοροῦν στοῦ θραῦσμα II, τὸ μόνο πού εἶχαν ἰδῆ οἱ δύο ξένοι ἐκδότες.

Συμφώνως πρὸς τὴν περιγραφή τοῦ Hiller τὸ θραῦσμα ἦταν ἀκέραιο πλὴν τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς. Κατὰ ταῦτα τὸ πάχος, 0,08μ., θὰ ἦταν ἀκέραιο. Τὸ μέγεθος τοῦ πάχους ὑποδεικνύει ὅτι τὸ θραῦσμα προέρχεται ἀπὸ στήλη. Τοῦτο σημαίνει ὅτι εἶναι μικρὲς οἱ πιθανότητες, –χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείεται⁵ νὰ ἦταν ἀναθηματικὴ ἢ ἐπιγραφή.

Τὴν πιθανότητα αὐτὴ καθιστᾷ μικρότερη ἢ περιγραφή τοῦ θραύσματος ἀπὸ τὸν Hiller: «a sinistra, superiore, inferiore parte non bene levigata, sed ita parata, ut pristinum ibi statum conservari probetur» (ὁ λίθος δὲν εἶναι καλὰ λειασμένος στὴν ἀριστερὴ, στὴν ἄνω καὶ στὴν κάτω πλευρά, ἀλλὰ κατὰ τοιοῦτον τρόπον εἰργασμένος, ὥστε νὰ προκύπτει ὅτι διατηρεῖται ἐκεῖ ἡ ἀρχικὴ –πρὸ τῆς ἐπεργασίας– ὄψη τοῦ λίθου). Κατὰ τὴν γνώμη μου ἢ περιγραφή ὑποδεικνύει ὅτι στὶς τρεῖς πλευρὲς ὁ λίθος ἦταν ἐλάχιστα ἐργασμένος, σχεδὸν ἔσωζε τὴν ἀρχικὴ μορφή πρὸ τῆς ἐπεργασίας, ὅπως ἦλθε ἀπὸ τὸ λατομεῖο.

Ἡ πρώτη λέξη τοῦ θραύσματος, εὐθυ[- -], ἢ ὁποῖα νομίζω ὅτι εἶναι τὸ τοπικὸ ἐπίρρημα⁶ εὐθύ (συντασσόμενο μὲ γενικὴ), τὰ ἀκολουθοῦντα στοὺς στίχους 2-4: ὄρον⁷ [- -]|ΕΣΘΑ⁸ | [- -]|κρον[-?-], ἢ περιγραφή καὶ ὁ τόπος εὐρέσεως τοῦ θραύσματος στὴν περιοχὴ τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἱεροῦ τῶν Ὑρίων⁹ συνιστοῦν ἰσχυρὴ ἔνδειξη ὅτι τὸ κείμενο εἶναι τμήμα ἱεροῦ νόμου.

3. Εἰς ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν· *ΠΑΕ* 1954, 336-337 (εἰκ. 6 καὶ 7).

Μνεῖα: Ν. Μ. Κοντολέων στὰ *ΠΑΕ* 1950 [1951] 280, πρβλ. J. et L. Robert, *Bull. Épigra.* 1953, 156. Τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς δίδει ὁ Κοντολέων στὰ *ΠΑΕ* 1954, 336-337 [*SEG* 16, 478].

Περὶ τοῦ τόπου εὐρέσεώς της ὁ Κοντολέων γράφει: «Εἰς τὸ ἡρειπωμένον ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἀγ. Θωμᾶ, δέκα περ. λεπτά πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἀνασκαφῆς, εἶχον ἤδη σημειώσει τὴν ὑπαρξίν ἐπιγραφῆς (*ΠΑΕ* 1950 [1951] σελ. 280). Ἀποτοιχισθεῖσα νῦν ἀπεδείχθη βάσις ἀναθήματος...». Ὁ Ἀγ. Θωμᾶς βρίσκεται στὴν Αὐλωνίτσα κοντὰ στοῦ χωριὸ Σαγκρί, καὶ ἡ ἀνασκαφὴ εἶναι ἐκεῖνη στὸν Ἅγιο Γιάννη τὸν *Γύρουλα*, ὅπου ὁ Κοντολέων ἀπεκάλυψε τὸ ἀρχαῖκὸ ἱερό.¹⁰ Στηριζόμενος στὴν ἐπιγραφὴ αὐτὴ καὶ κυρίως στοῦ σχῆμα τοῦ ἀνασκαφέντος κτίσματος

5. Σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις ἢ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ δὲν ἀναγράφεται στὴν βάση πού φέρει τὸ ἀνάθημα ἢ ἐπὶ τοῦ ἀναθήματος, ἀλλὰ σὲ μία στήλη πού ἰδρύεται δίπλα στοῦ ἀνάθημα.

6. Τὸ χρονικὸ ἐπίρρημα εὐθύς δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθῆ, ἀλλὰ τὸ θεωρῶ ὀλιγώτερο πιθανόν.

7. Τὰ σωζόμενα θὰ μποροῦσαν νὰ μεταγραφοῦν ὡς [- -]ῆρον (= ὄρων), διότι θεωρῶ ὅτι τὸ οὐσιαστικὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐπίρρημα εὐθύ.

8. Ἡ μεταγραφὴ τῶν σωζομένων ὡς κατάληξη ἀπαρεμφάτου [- -]εσθα[ι] εἶναι πιθανή· προτείνω λοιπὸν τὴν συμπλήρωση [- με τίθ]|εσθα[ι].

9. Γιὰ τὸ ἀρχαῖκὸ ἱερό τῶν Ὑρίων βλ. ἐνδεικτικῶς G. Gruben, *Naxos und Delos. Studien zur archaischen Architektur der Kykladen*, *JdI* 112 (1997) 265-267, 300, 314-315, 321, 326, 347· Β.Κ. Λαμπρινουδάκης, "Ἐξὶ χρόνια ἀρχαιολογικῆς ἐρευνας στὰ Ὑρία τῆς Νάξου, *ΑΕ* 1992, 201-216. Τὶς βιβλιογραφικὲς ὑποδείξεις ὀφείλω στὴν παλαιὰ φίλη καθηγήτρια κ. Εὔα Σημαντώνη - Μπουρνιά καὶ τὴν εὐχαριστῶ πολὺ.

10. Τὴν ἀνασκαφὴ καὶ τὴν ἐρευνα συνέχισε ὁ Β. Κ. Λαμπρινουδάκης μὲ τὴν συνεργασία τῶν ἀρχιτεκτόνων G. Gruben καὶ Μ. Κορρέ, βλ. τὶς ἐκθέσεις τῶν πρώτων χρόνων ὑπὸ τὸν τίτλο: Ἀνασκαφὴ Νάξου, *ΠΑΕ* 1976, 299-308· *ΠΑΕ* 1977, 378-386· *ΠΑΕ* 1978, 217-218· *ΠΑΕ* 1979, 252-258.

έσημείωσε (*ΙΑΕ* 1954, 336-337) για τὸ εἶδος του: «Οὐδέμια ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἀνασκαφὲν Ἱερὸν ἀνήκει εἰς τὴν Δήμητρα. Ἡ ἐπιγραφή ἀσφαλῶς προέρχεται ἐντεῦθεν. Ὁ βόθρος ἐπίσης, κυρίως ὁμως τὸ τετράγωνον σχῆμα τοῦ «ναοῦ» εἶναι χαρακτηριστικόν: προσιδιάζει εἰς *Τελεστήριον*.» Ἡ εὕρεση τριῶν ἀρχαϊκῶν ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν στὸν Ἀπόλλωνα (οἱ δύο ἀσφαλῶς εἶναι τοῦ Ἀπόλλωνος, ἢ τρίτη πιθανῶς)¹¹ στὴν γύρω περιοχὴ ἐδυσκόλεψε τὸ πρῶγμα.¹²

Ὁ λίθος ἀποτοιχίσθηκε καὶ μεταφέρθηκε στὸ Μουσεῖο τῆς Νάξου (MN 6086). Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια μεταφέρθηκε καὶ πάλι στὸν *Γύρουλα* στὸ ἐξάιρετο μικρὸ Μουσεῖο, στὸ ὁποῖο ἐκτίθενται τὰ πλεῖστα τῶν κινητῶν εὐρημάτων ἀπὸ τὸ ἱερό.

Βάση λευκοῦ μαρμάρου ἑλλιπῆς κατὰ τὴν δεξιὰ καὶ ὀπισθία πλευρά. Στὴν ἐπάνω ἐπιφάνεια ὑπάρχει λάξευση γιὰ τὴν ἐνθεση πλίνθου δύο ἀγαλμάτων.

ῚΨ. 0,11μ., μῆκ. (σῶζ.) 0,55μ., πλ. (σῶζ.) 0,30μ.

ῚΨ. γρ. 0,008 (Ο) - 0,012μ. (Ι).

Δεύτερο ἡμισυ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

[Κλ]εοφέρης Κρηθέως Δήμ[ητρι]

[κα]ὶ Κόρη καὶ Διὶ Εὐβουλεῖ καὶ Βαυβ[οῖ].

1 [Θ]εο[σ]έβης Ν.Μ.Κ.

11. Ἡ πρώτη, ὁ ἐνεπίγραφος ἀναθηματικὸς κιονίσκος τοῦ Ἀλεξιτίδου καὶ ἐνὸς ἄλλου ἀναθέτου ποῦ μόνο ἢ κατάληξη τοῦ ὀνόματός του σώζεται, βρέθηκε στὴν πλησίον περιοχὴ· τὸν παρουσίασε ὁ Κοντολέων στὰ *ΙΑΕ* 1954 [1957] 338 (φωτ. σελ. 337) [*SEG* 16, 477]. Οἱ δύο ἄλλες βρέθηκαν ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα· ἡ δευτέρη, ἐνεπίγραφος ἀναθηματικὸς κιονίσκος καὶ αὐτός, βρέθηκε στὴν εὐρύτερη περιοχὴ, «στὸν ναῖσκο τῆς Παναγίας δίπλα στὸν πύργο Μπογιατζόγλου», βλ. Β. Κ. Λαμπρινουδάκη, Ἐνασκαφὴ Νάξου, *ΙΑΕ* 1979, 253. Ἡ τρίτη, ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι εἶναι ἀνάθημα στὸν Ἀπόλλωνα, διότι ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς θεότητος σώζεται μόνο τὸ ἀρχικὸ γράμμα (Α), εἶναι βάση περιρραντηρίου. Τὴν βρῆκε τὸ 1976 ὁ ὑπογραφόμενος σὲ ἀπογευματινὴ ἐξόρμησή του στὴν περιοχὴ νοτιῶς τοῦ ἱεροῦ, ἀκριβέστερα στὸν ναῖσκο τοῦ Ἁη-Γιάννη τοῦ Ἀποκεφαλιστῆ, βλ. τὴν μνεία τοῦ εὐρήματος ἀπὸ τὸν Β. Κ. Λαμπρινουδάκη, *ΙΑΕ* 1976, 301 καὶ 299 σημ. 1. Θέλω ἐδῶ νὰ μνημονεύσω ὅτι εἶχα τὴν μεγάλη τύχη νὰ ἔλθω μαζί μου στὴν ἐξόρμησι ἐκεῖνη ὁ παλαιὸς ἐργάτης τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Κοντολέοντος στὸ Σαγκρὶ Στυλιανὸς Δρύλλης, ὁ «Ντελιανός», περασμένος πιά στὰ χρόνια, ἀλλὰ ἀκμαῖος. Τί τύχη νὰ συνδεθῶ ἔτσι, διὰ τοῦ γέροντος αὐτοῦ, μὲ τὴν ἐποχὴ ποῦ ἔσκαβε ὁ Κοντολέων. Ὁ «Ντελιανός», ὅταν ὁ εἰκοσιδύακρονος τελειόφοιτος, -ἐνθουσιώδης, ἀλλὰ ἄπειρος-, τοῦ εἶπε νὰ μεταφέρουν τὸν λίθο, μὴ τυχὸν καὶ τὸν κλέψουν, ἀπήντησε θυμόσοφα μὲ τὴν βαρεῖα καὶ βροντερὴ φωνή του: «Ἔ, ποιὸς νὰ τὸν πάρη; Τόσα χρόνια εἶναι ἐδῶ καὶ δὲν τὸν ἔχει πειράζει κανεὶς. Ἄς τον, αὔριο θὰ φέρω τὸ ζῶο καὶ θὰ τὸν πάρω». Ἀλλὰ τὸ αὔριο ἦταν ἀργά, γιὰ τὸν νεαρὸ ἀνυπόμονο. Ἐπέμεινα καὶ εἶπα ὅτι θὰ τὸν κουβαλήσω ἐγὼ στὸν ὄμο. Ἐκεῖνος ἐκούνησε τὸ κεφάλι του. Τὸν ἐπῆρα καὶ προχώρησα κάποιαν ἀπόστασι. Ὅσο ἐβάδιζα, τὰ πόδια μου γίνονταν ὄλο καὶ πιὸ βαρεῖα, ὥσπου κοπῆκαν. Ὁ γέρος τὸ κατάλαβε. «Ἄς τον, θὰ τὸν πάρω ἐγώ», μοῦ εἶπε. Κάτι ψέλλισα· τὸν ἐπῆρε καὶ τὸν μετέφερε στὸν Γύρουλα «ὁ γέροντας ὁ ἐβδομῆντα τριῶ χρονῶ» (εἰκ. 8). Δὲν τὸν λησμονῶ. Κρατῶ πάντα τὴν ἀνάμνησι ἀπὸ τὴν γνωριμία μαζί του καὶ ἀπὸ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα.

12. Πάντως ἓνα ἀκόμη ἐνεπίγραφο μνημεῖο τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. ποῦ βρέθηκε τὸ 1979 στὴν περιοχὴ, στὸν ναῖσκο τοῦ Ἁη-Γιάννη τῆς Αὐλωνίτσας, προσγραφόμενο πιθανῶς στὴν Δήμητρα (βλ. *ΙΑΕ* 1979, 252-253), ἐνίσχυσε καὶ πάλιν τὴν ὑποψηφιότητα τῆς θεᾶς· βλ. ὅσα γράφει ὁ Λαμπρινουδάκης περὶ τῶν λατρευομένων θεοτήτων στὸ ἱερό καὶ πιθανῆς συλλατρείας Δήμητρος καὶ Ἀπόλλωνος, ὁ.π., 253-254.

Σχόλια

1 Τὸ ὄνομα Κλεοφέρνης εἶναι σπανιώτατο· μαρτυρεῖται, καθ' ὅσον γνωρίζω, μόνον στήν Πάρο, βλ. *IG XII 5*, 372 (*LGPN I*, 263, s.v.). Τὸ πρῶτο συνθετικὸ εἶναι τὸ οὐσιαστικὸ κλέος καὶ τὸ δεύτερο παράγεται ἀπὸ τὴν ρίζα τοῦ ρήματος φέρω, βλ. F. Bechtel, *Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit*, Halle 1917, 444–445.

2 Κρηθέως· τὸ ὄνομα Κρηθεὺς μαρτυρεῖται στήν Χίο καὶ στήν Λέσβο, βλ. *LGPN I*, 273, s.v., ἀλλὰ καὶ στήν Νάξο σὲ ἀδημοσίευτο ὄρον ἐγγείου ιδιοκτησίας τοῦ 4^{ου} αἰ. π.Χ.

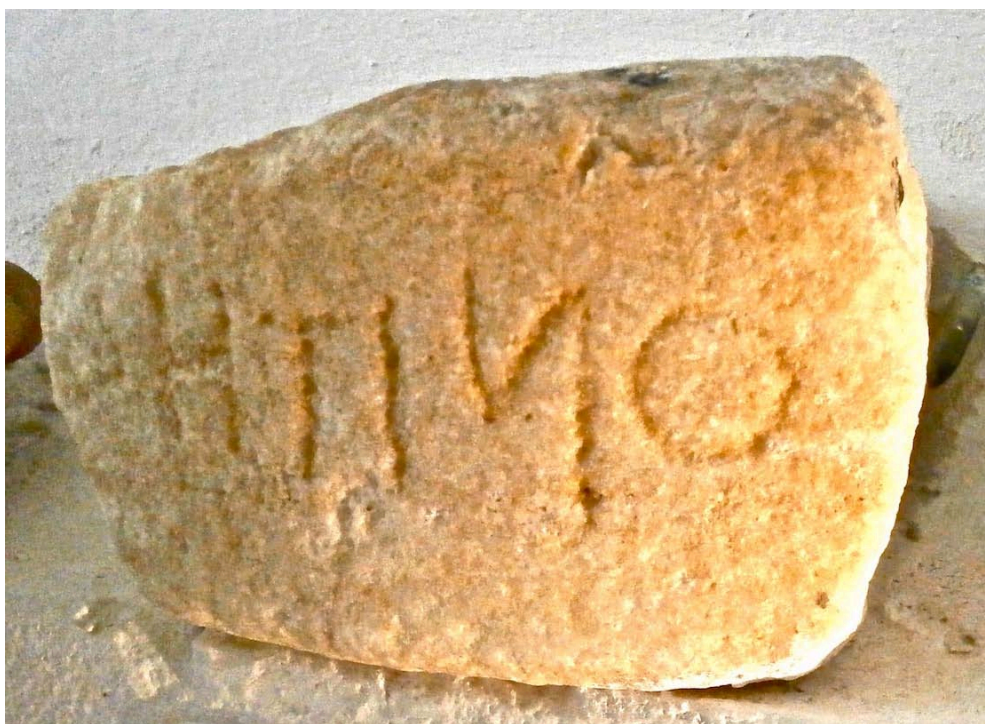
Ἡ τριάς τῶν θεοτήτων (Δημήτηρ, Κόρη, Ζεὺς Εὐβουλεύς), ὅπως ἐσημείωσε ὁ Κοντολέων (*ΠΑΕ* 1950 [1951] 280), ἦταν ἤδη μαρτυρημένη στήν Νάξο ἀπὸ τὴν ἐνεπίγραφη τράπεζα προσφορῶν¹³ ποὺ βρέθηκε στὸν χῶρο τοῦ Γυμνασίου τῆς Χώρας.¹⁴ Γιὰ τὴν προστεθεῖσα στήν Τριάδα Βαυβῶ ὁ Κοντολέων (ὁ.π.) παρέπεμψε στήν ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή τῆς Πάρου *IG XII 5*, 227, στήν ὁποία ἡ Βαυβῶ ἀπαντᾷ μαζί μὲ τὶς ἄλλες θεότητες.¹⁵

13. Ὅτι ὁ ἐνεπίγραφος λίθος δὲν εἶναι βάση ἀναθήματος, ἀλλὰ τράπεζα προσφορῶν ἔδειξε ἡ προσθήκη νέου θραύσματος, βλ. τὴν ἐπανεκδόση τῆς ἐπιγραφῆς, Ἄ. Π. Ματθαίου, *Εἰς IG XII Suppl.*, p. 104, no. 196, *HOPOS* 10-12 (1992-1998) 419-422 (*SEG* 48, 1123).

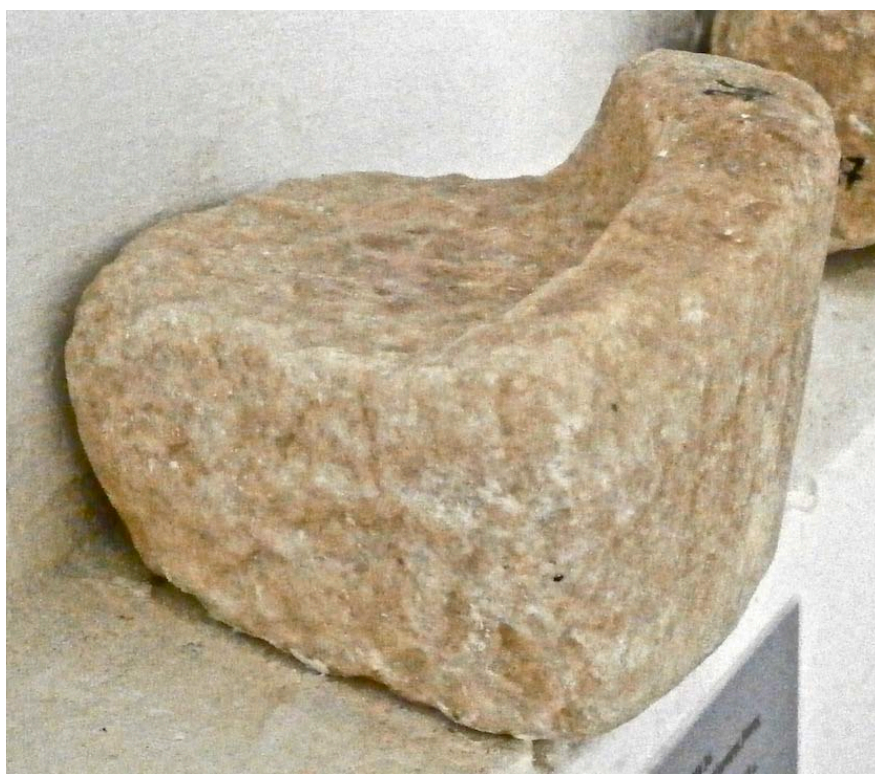
14. Βλ. N. M. Κοντολέων, *ΑΔ* 14 (1931-32) [1935], παράρτ σελ. 50 [= *IG XII Suppl.*, p. 104, no. 196].

15. Γιὰ τὸ ἱερὸ τῶν θεοτήτων στήν Χώρα Νάξου βλ. ὅσα ἔγραψα μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀναδημοσίευση τῆς ἐνεπίγραφης τράπεζας προσφορῶν, ὁ.π., σελ. 421.

Ναζιακά ἐπιγραφικὰ σημεῖωματα

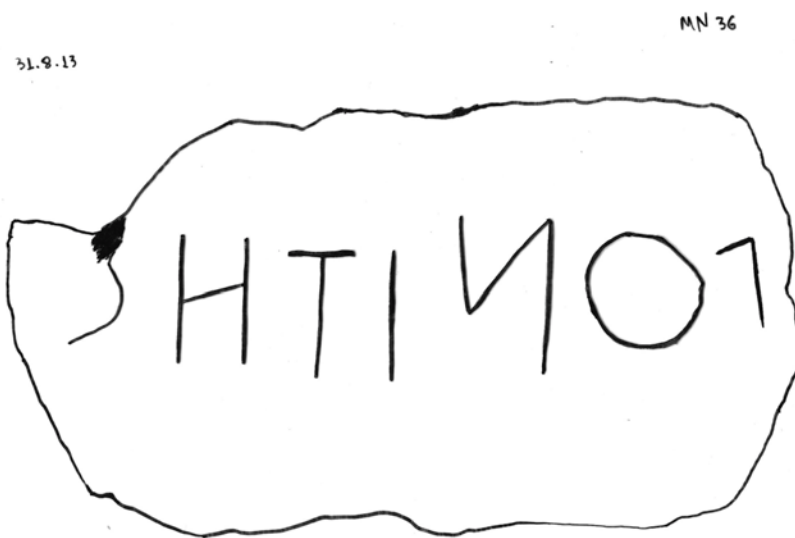
Εἰκ. 1. Ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ *IG XII Suppl. 197*

Εἰκ. 2. Ἡ ἄνω πλευρὰ τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς

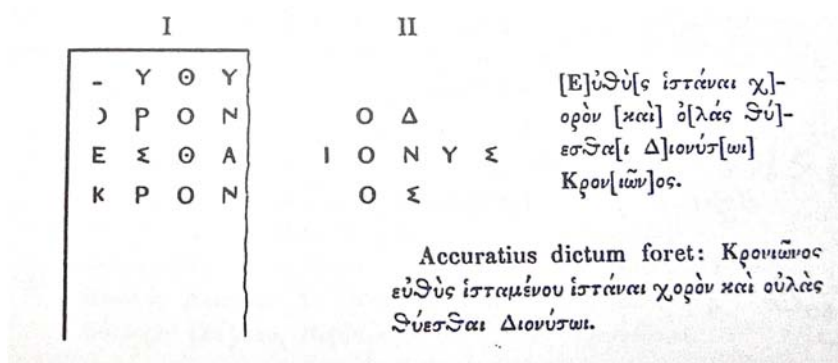

Εικ. 3. Λεπτομέρεια τῆς ἐπιγραφῆς

Εικ. 4. Ἀποτύπωμα τῆς ἐπιγραφῆς (Α.Π.Μ.)

Ναζιακά ἐπιγραφικὰ σημειώματα

Εἰκ. 5. Ἡ ἐπιγραφή IG XII 5, 45 (σχέδιο καὶ μεταγραφή τῶν IG)

Εἰκ. 6. Ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή ΠΑΕ 1954, 336-337

Εἰκ. 7. Ἡ ἄνω πλευρὰ τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς

Εικ. 8. Ό Στυλιανός, “Ντελιανός”, Δρύλλης (φωτ. Άννας Λαιμοῦ)